№ 188 Հոկտեմբերի 10 (22) 1881 Հոկտեմբերի 10 (22) № 188

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կէս տարվանը 6 ռուբլ։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Ստորագրագրացիր միում են ուղարկել
Тифлисъ. Редакція «Мшака»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողին 2 կոպէկ։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

—

Դարձեալ խնդրում ենք „ՄՇԱԿԻ“ բաժանորդներից, որոնք մինչև այժմ չեն վճարել մեր լրագրի անցեալ կամ ներկայ տարվայ բաժանորդական վճարը, շուտով հացնել մեզ իրանց պարտքը։

Մի և նոյն ժամանակ յայտնում ենք որ „Մշակին“ կարելի է գրվել երեք ամսով, վճարելով 3 ռուբլ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Մի պատասխան։ Ներքին լուրեր։—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Հայոց խնդիր։ Արտաքին լուրեր։—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։—ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ։ Նամակ Թիւրքիայից։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

—

Ընթերցողին յայտնի է որ մի քանի ամիս սրանից առաջ տպվեցաւ մի քանի գերմանական լրագիրներում, ինչպէս „Դէ յտշէ Ցէյտունգ“ և „Ալգէմայնէ Ցէյտունգ“, նոյնպէս և անգլիական լրագիրներում մի յօդուած Հայոց խնդրի վերաբերութեամբ, որտեղ, ի միջի այլոց, խօսվում էր և Գրիգոր Արծրունու անձնաւորութեան մասին։ Այդ յօդուածը արտատպեց և կ. Պոլսի „Մասիս“ լրագիրը։ Գերմանական „Դէ յտշէ Ցէյտունգ“ լրագրի մէջ վաղուց է արդէն որ տպվեցաւ „Մշակի“ խմբագրի կարճ պատասխանը գերմաներէն լեզուով, իսկ „Մասիսին“ դեռ օգոստոսի 13-ին ուղարկված պատասխանը տպվել է այդ լրագրի օգոստոսի 28-ի (սեպտեմբերի 9-ի) համարի մէջ, որ միայն այս օրերս ստացվել է Թիֆլիսում։

Այդ հերքման մէջ Գրիգոր Արծրունին պատասխանում է միայն այն սխալներին և զրպարտութիւններին, որոնք վերաբերվում են յատկապէս իր անձնաւորութեանը, անպատասխան թողնելով գերմանական յօդուածի այն տեղերը, որոնք չափից դուրս անմիտ, անհաւանական, անհաւատալի և հրէշաւոր լինելով, արժանի էլ չեն պատասխանի։

Ահա „Մասիսի“ մէջ տպված Գրիգոր Արծրունու պատասխանի գլխաւոր տեղերը։

„Նորերումս Վիէննայի „Դէյտշէ Ցէյտունգ“ գերմանական լրագիրը տպել է մի յօդուած „Հայոց խնդրի“ առիթով, որի մէջ յիշված կար և իմ ազգանունս։ Այդ յօդուածը արտատպել է գերմանական „Ալգէմայնէ Ցէյտունգ“, անգլիական „Սըտանդարտ“ և շատ ուրիշ լրագիրներ, նոյնպէս և յարգելի „Մասիս“ լրագիրը։ Վիէննայի գերմանական լրագրին ես արդէն պատասխանեցի մի նամակով, այժմ հարկաւոր եմ համարում և ձեզ ուղղել մի քանի տող, յիշեալ յօդուածի մէջ եղած մի քանի սխալներ դրսեւորելու համար։“

„Ուղիղն այն է միայն, որ ես հիմնել եմ տաս տարի առաջ և շարունակում եմ հրատարակել իմ սեփական միջոցներով „Մշակ“ հայերէն լրագիրը, հրատարակել եմ մի քանի բրոշիւրներ և յօդուածներ ռուսերէն և գերմաներէն լեզուով հայոց խնդրի մասին, իմ կարողութեանս չափ միշտ նպաստել եմ և մինչև վերջին շունչս պէտք է նպաստեմ իմ սիրելի ազգի առաջադիմութեանը, ունեմ կառուցած Թիֆլիսում մի սեփական փոքրիկ թատրոն, թէև սխալ է որ ես իմ հաշուով բերել առած լինէի մի թատրոնական խումբ։ Ուղիղ է նոյնպէս որ ես իմ կրթութիւնս ստացել եմ Գերմանիայում և 1869 թվին Հայդլբերգի համալսարանում հարցաքննութիւն տալով, արժանացայ այդ համալսարանի դոկտորի տիտղոսի։ Բայց հիմնովին ըսխալ է, որ ես ծանօթ լինէի Վիկտոր Հիւգոյի, Կոստելարի կամ Գարիբալդիի հետ. այդ երևելի անձանց հետ ես երբէք պատիւ չեմ ունեցել ծանօթ լինելու։ Նոյնպէս սխալ է, որ հայրենիքս վերադարձած լինելով ես ենթարկված լինէի քաղաքական դատի, իբր թէ որպէս պետական մատնիչ։ Այդտեղ յօդուածագիրը ինձ երևի խառնել է մի այլ անձնաւորութեան հետ, այն է մեր յայտնի բանաստեղծ և հեղինակ Միքայէլ Նալբանդեանի հետ....

„Ինչ որ վերաբերվում է իմ նիւթական կարողութեանս, ես միայն այսքան կասեմ, որ յօդուածագիրը սխալվում է համարելով ինձ միլիոնատէր։ Ես միլիոններ չունեմ և շատ ցաւում եմ որ այդքան հարուստ չեմ։ Եթէ ես այդքան հարուստ լինէի, որքան ինձ կարծում է գերմանական լրագրի յօդուածագիրը, ես ցոյց կը տայի մեր հարուստներին թէ ինչպէս կարելի է գործածել միլիոններ մի թշուառացած ազգին օգնելու համար։ Ես գործում եմ իմ կարողութեանս չափ առանց հարստութեան, բայց եթէ ես ճշմարիտ միլիոններ ունենայի, ես կամաչեցնէի մեր հարուստներին նրանց աննորելի եսականութեան, նրանց յանցաւոր անտարբերութեան համար դէպի ազգի կարիքները։“

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեզ հաղորդում են ՆՈՒԽՈՒՑ։ «Այժմ էլ մեր ուսումնարանի հոգաբարձութիւնը երկու ուսուցիչ է հրաւիրում, իւրաքանչիւրին 700 ռուբլ խոստանալով։ Գուցէ վաղն էլ 1000 ռուբլ խոստանայ։ Ի՞նչ փոյթ, դատարկ խօսքով ամեն բան կարելի է խոստանալ, թէկն փող էլ չունի դպրոցը։»

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են հոկտեմբերի 3-ից որ արդէն մի ամսից աւելի այդտեղ տիրում է կոկլիւշ և կարմրուկ հիւանդութիւններ, մասամբ էլ բկացաւը։ Մանաւանդ մանուկներից շատերը մեռնումեն. իւրաքանչիւր օր 3 մինչև 4 հոգի մանուկներից զոհ են գնում այդ հիւանդութիւններին։ Ցաւալին այն է որ ոչ ոք ուշադրութիւն չէ դարձնում այդ հիւանդութիւնների վրա, աւելացնում է մեր թղթակիցը։ Որքան անգամ, ասում է թղթակիցը, մեզանում քաղաքային բժիշկ ունենալու անհրաժեշտութեան վրա դարձրել ենք հասարակութեան ուշադրութիւնը, բայց մեր խօսքը մնաց միշտ «ձայն բարբառոյ յանապատի»։ Մենք, առհասարակ, ողորմութիւն ունենք մի բանի վրա ուշադրութիւն դարձնել, երբ արդէն ուշ է լինում։ Մեր թղթակիցը վերջացնում է նամակը հետեւեալ խօսքերով և առաջարկութեամբ։ «Գուցէ քաղենք ներկայի տխուր դասից, համախմբվենք մահի դէմ մաքառելու համար, հրաւիրենք մի բժիշկ և այդպիսով ապահովենք մեր և մեր գերդաստանների կեանքը մահի անակնկալ այցելութիւնների դէմ։ Այդ մասին մտածելու պարտաւորութիւնը դրվում է մեր հարուստների վրա։ Մեր հարուստ դասակարգը պէտք էր այդ օգտաւէտ առաջարկութեան ինիցիատիվը յանձն առնէր։ Եթէ հաշուենք մեր տարեկան վճարները պատահական այլ և այլ բժիշկներին, կը ստանանք մի գումար, որ անհամեմատ բարձր կը լինի այն գումարից, որ պէտք է վճարենք մի մշտական, քաղաքային բժշկին։»

—

Մեզ գրում են ԱԽԱՎՅԽԱՑԻՑ որ մի քանի շրջակայ հայ գիւղերի գիւղական դպրոցներում նշանակվում են վրացի ուսուցիչներ։ Թղթակիցը հարցնում է. ինչ օգուտ կարող են տալ այդ վարժապետները, չիմանալով մանուկների մայրենի լեզուն։

—

«Մշակի» խմբագրութիւնը շարունակում է ընդունել բաժանորդագրութիւն Վիէննայի «Journal d'Orient» լրագրի համար։ Երէկ ստացանք

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՑԻՑ

—

Կ. Պոլիս, 20 սեպտեմբերի

«Մշակի» 162 թիւ խմբագրականին մէջ առաջնորդող յօդուած մը տեսանք «Ո՞ւր է այն ձայնը», որոյ պարունակութիւնն այնքան գրաւեց զմեզ և մեր ուշադրութիւն որ պարտաւորութիւն համարեցինք հրապարակ ելնել և տեսնել այն հաշիւը ձեր գործողներու հետ, զորս շատոնց անդի մեր փափաքն եղած էր։

Ձեր լրագրոյ յիշեալ համարէն՝ ինչպէս կենթադրենք, ռուսահայ երիտասարդութիւնը շատ մեծ հաճոյք չի զգար ձեր աշխատակցի, և մեր ի սրտէ յարգած պ. Գրիգոր Նիկողոսեանի Կ. Պոլսոյ գործող մարմնոց վերաբերմամբ բռնած կարուկ, խիստ սակայն 90/100 ճշմարիտ և արդարացի ընթացքէն, սակայն եթէ չենք սխալիր մեր տեսութեան մէջ, մեզ չնորհեցէք մի պահ որ խօսինք զայն, ինչ որ ի վաղուց անտի ծանրագինս կը ճնշէր մեր կուրծքն հայրենանուէր։

Նախ զարմանօք պիտի դիտենք որ ամբողջ ռուսահայ երիտասարդութեան մէջ եթէ գտնուէր այնպէս մտածող հինգ հոգի թէ, պէտք է փախուստ տալ վիճաբանութիւններէ, բանակռիւներէ և յարձակումներէ ազգային ապիկար գործողներու վերաբերմամբ, այդ ալ մեր տեսութեամբ աւելի ևս թմրեցուցիչ կըլլար քան խրախուսական։ Թմրեցուցիչ կըսեմք, որովհետև մենք բնաւ չէինք սպասեր, և մտքէ անգամ չէինք անցուներ թէ մեր սիրելի ռուսահայ երիտասարդութիւնը դուրս գալով Նազարեանցի և «Մշակի» դպրոցներէն, մինչ ցարդ դժուարանալ ըմբռնելու քննադատական ուղղութեան այն մեծ ու փրկարար նշանակութիւնն ու արդիւնաւորութիւններն, որ ունի իւրաքանչիւր նոր սկսող և վերածնելու միտք ու նպատակ ունեցող հասարակութեան և ազգի համար։ Մինթէ ձեր տասնամեայ գործունէութեանց արդիւնքէն այսչափն ևս ըմբռնած չէ ռուսահայ երիտասարդութիւնը, որ կը գայ այսօր փափագ ու ցանկութիւն յայտնել ձեր աշխատակցի մասին, նորա բացած բանակռիւներն վերջացած տեսնելու վերաբերութեամբ։ Ցորժամ այսպէս կը տեսնենք չենք ուզեր բոլորովին անտարբեր մնալ խեղդելով մեր հայեացք ու զգացում, այլ, թոյլ կը տանք մեզ առանց մեղանչելու մեր խղճի ու ճշմարտութեան առաջ, բացարձակ աղաղակել և ասել թէ, դեռ հայ հասարակութիւնը՝ կոչուած չէ կրել յառաջադիմութեան, մտաւոր ու բարոյական յեղափոխութեան դրօշակը....

Այո՛, ցաւակցելով կը խօսինք զայս, համարելով միանգամայն մեր ներքին համոզումն, որ գոյացած և հիմնուած կը կարծեմք մեր երկար փորձառութեանց և այն դիտողութեանց վերայ, որ առիթ ունեցած եմք ընել ութը ամիսներէ յետէ ձեր քաջանոգի, արի և կորովի աշխատակից պ. Գրիգոր Նիկողոսեանի նկատմամբ։

Ո՛չ ձեզ համար գաղտնիք է, և ոչ ալ ի հարկէ մեզ համար մութ, որ եթէ կայ հայ ազգին մէջ որ և է մի տեղ կարեւորութիւն ունեցող գործողներ, այդ ալ Կ. Պոլսոյ մէջ է, ուր՝ կենդրոնացած են գոնէ առ այժմ հայ ազգին ընդհանրապէս էական ու կենսական շահերն։ Ինչպէս կը գտնէք, ինչպէս կը տեսնէք ապա ուրեմն, որ այդ կեդրոնի մէջ, մանաւանդ այսպիսի մի թանգագին ժամանակ ազգային ընդհանուր շահերն խաղալիկ դառնայ այնպիսի խմբագրութեան մը ձեռք, որն որ մեծաւ մասամբ հասած է իւր վերջին բարոյական ու մտաւորական անկման։ Ինչպէս կը գտնէք, եթէ գործունէութեանց բոլոր ասպարէզը յափշտակուած լինի մի քանի կարգ ու տեսակ ապիկար ու լկտի իմաստակներէ, իսկ անդին ընդհանուր հայ հասարակութիւնը՝ և նորա խելահաս, լուրջ, արժանիք, կոչում և գովելի յատկութիւն ունեցող մասը ենթարկուած լինի վերջին յուսահատութեան և դառնակսկիծ ցաւերու։ Ինչպէս կը գտնէք, երբ վերջապէս ըսեմ ձեզ թէ, Կ. Պոլսոյ մէջ այսչափ ճիչ ու աղաղակ բարձրացնողներու դեկն ու պախարդը կը գտնուի միայն մի քանի չնամոլ, անպիտան ու քսուռ արարածներու ձեռք, որոնք «ազգասիրութիւնը» չմնալով իրենց համար յատկապէս նպարավաճառի խանութ, և այսպէս միշտ անփոխարարձ ու անպատիժ մնալով, անպատկառ ու անամօթ կերպով ոտնակոխ կընեն ազգին ամենամեծ շահերն՝ իրենց սեփականութեան առջև։ Ինչպէս կը գտնէք, երբ այս հարիւրաւոր «գոր ծիչ» բառածներու մէջ սրբազան Ներսէս պատրիարքն ըլլայ մէն ու միայնակ գործող, նա ևս հանդիպելով այդ կարծեցեալ գործիչներու կողմանէ հազար ու մէկ խոչնդոտներու, դաւերու, լարերու ու խարդաւանանքներու։ Ահա այսպիսի մի ժամանակ է, որ Կ. Պոլիս կը գայ ձեր գործունեայ և արի աշխատակից պ. Գրիգոր Նիկողոսեան։ Պ. Նիկողոսեան իւր եկած օրէն ի վեր, աչքէ անցնելով ազգային գործառնութեանց շրջանակը՝ բաւական արագ կերպով ըմբռնած կերևի ամենայն ինչ, որպէս մի արթուն ու բանիբուն հրամանատար, որ միայն մի հայեացքով կարող է իւր աչաց առջև պատկերացնել ամբողջ պատերազմի դաշտն իւր ընդարձակ և բազմակողմանի դրութեամբ։ Ձեր աշխատակից յարգելի պարոնը անմիջապէս ըմբռնած կերևի կըսեմ այս ամենը, որովհետև, լման երկու ամիս ինչպէս ծանօթ է մեզ, կը տեսակցէր նա Մթացեալ ընկերութեանց և այլ գործող մարմնոց ու անձանց հետ, ի հարկէ դիտողութիւններն բարեկամաբար, մեղմութեամբ ու մաերմութեամբ յայտ ածելով անոնց, բայց, ինչ արդիւնք ոտացաւ նա, և կամ կարող էր ոտանալ մարդ մը՝ որ այնքան ըմբռնած է ազգային ընդհանուր շահուց կարևորութիւնը, և որ իւրաքանչիւր ապարդիւն կորուսեալ վարկէնի համար ամբողջ մէկ օր անհանգստութիւն կը զգայ. ի հարկէ այսպիսի մի անձ որչափ ալ բազմահամբեր ու երկայնամիտ լինէր, կամ պէտք էր բոլորովին յուսահատուր թողուլ ասպարէզն և լուռ լինէր, կամ պէտք էր սրտով, հոգւով ու մտքով ազգային անչէջ կրակովն վառուած, թոյնալից լեզուով ու կիճաւոր գրիչով